

Tretia vlna migrácie

Mirjam Karoly

Migrácia prostredníctvom „náboru“ cudzincov | Odchod na západ - pád železnej opony | Žiadosti o politický azyl – migrácia od polovice deväťdesiatych rokov | Útek pred vojnou v bývalej Juhoslávii | Byť emigrantom v cudzej krajine

Po prvom príchode Rómov do Európy a vlny vysťahovalectva po zrušení otroctva v Rumunsku („Druhá vlna migrácie“, okolo roku 1850), sa tretia vlna migrácie Rómov z východnej do západnej Európy odohrala v druhej polovici 20. storočia. Túto „Tretiu vlnu migrácie“ musíme posudzovať v súvislosti s vonkajšími faktormi. Vojná, politické zmeny a z toho vyplývajúca ekonomická kríza prinútila mnohých ľudí opustiť svoje krajiny, v prípade Rómov musíme k týmto dôvodom ešte pridať rasizmus a diskrimináciu vo všetkých sférach každodenného života.

ÚVOD

Až dodnes je obraz „Cigána“ ovplyvnený romantickou predstavou „voľného“, „tuláckeho“ spôsobu života. Rómovia bývajú často považovaní za „mobilnú“ „ľahko migrujúcu“ populáciu, ale pravdou je, že drvivá väčšina dnešných Rómov žije usadeným spôsobom života. Preto migračné pohyby druhej polovice 20. storočia môžeme vo veľkej miere pripísať externým faktorom, ako boli vojna, politická a ekonomická nestabilita, rasizmus, diskriminácia alebo systematické porušovanie ľudských práv. Z takéhoto uhla pohľadu

sú Rómovia, rovnako ako ostatní migranti (alebo utečenci), ľudia, ktorí opustili svoju krajinu za účelom zlepšenia si životnej úrovne či už z krátkodobého alebo dlhodobého hľadiska alebo ľudia, ktorí potrebujú okamžitú ochranu alebo azyl. [II. 2, 3]

Ak hovoríme o počte Rómov, berieme do úvahy celoeurópsky odhad, pretože mnohí Rómovia sa pri sčítaní ľudu za Rómov neoznačujú. Navyše, je to národnosť, nie etnická príslušnosť migrantov, ktorá sa pri vstupe do cieľových krajín zanačuje. Preto môžeme počet rómskych migrantov a utečencov v západnej Európe iba odhadnúť. Niektoré

odhady hovoria o 200 000 až 280 000 Rómoch, ktorí odišli z východu na západ. Usídlili sa zväčša v susedných krajinách bývalého východného bloku, ako sú Nemecko, Rakúsko a Taliansko. V porovnaní s celkovým trendom pohybu obyvateľstva z východu na západ je počet takto vysťahovaných Rómov pomerne malý.

V niektorých západoeurópskych krajinách tvoria noví imigranti podstatnú časť celkovej rómskej populácie. Odhaduje sa napríklad, že asi 80 % rómskej populácie vo Švédsku pochádza z bývalej Juhoslávie, Fínska, Poľska, Česka, Slovenska a Maďarska.

POČET RÓMOV V JEDNOTLIVÝCH KRAJINÁCH

Country	Total Population	Official Number	Estimate	Country	Total Population	Official Number	Estimate
Albania	3,549,841	1,261	90,000–100,000	Luxembourg	442,972	N/A	100–150
Austria	8,150,835	95	20,000–25,000	Macedonia	2,046,209	43,900	220,000–260,000
Belarus	10,350,194	11,283	10,000–15,000	Moldavia	4,431,570	11,600	20,000–25,000
Belgium	10,258,762	N/A	10,000–15,000	Netherlands	16,171,520	20,000	35,000–40,000
Bosnia-Herzegovina	3,922,205	9,092	40,000–50,000	Norway	4,525,000	356	500–1,000
Bulgaria	7,928,901	370,908*	700,000–800,000	Poland	38,633,912	25,000–30,000	50,000–60,000
Croatia	4,334,142	6,695**	30,000–40,000	Portugal	10,084,245	44,600	45,000–50,000
Cyprus	762,887	N/A	500–1,000	Romania	21,698,181	535,250	1,800,000–2,500,000
Czech Republic	10,264,212	11,716*	250,000–300,000	Russia	145,470,197	152,939	400,000
Denmark	5,352,815	N/A	1,500–2,000	Serbia and Montenegro	10,677,290	143,519**	400,000–450,000
Estonia	1,423,316	N/A	1000–1,500	Slovakia	5,379,455	89,920	480,000–520,000
Finland	5,194,901	10,000	7,000–10,000	Slovenia	1,930,132	2,293	8,000–10,000
France	59,551,227	N/A	280,000–340,000	Spain	40,037,995	325,000–450,000	700,000–800,000
Germany	83,029,536	50,000–70,000	10,000–130,000	Sweden	8,875,053	20,000	15,000–20,000
Greece	10,623,835	150,000–300,000	160,000–200,000	Switzerland	7,283,274	N/A	30,000–35,000
Hungary	10,174,853	190,046	550,000–600,000	Turkey	66,493,970	N/A	300,000–500,000
Ireland	3,840,838	10,891	22,000–28,000	Ukraine	48,760,474	47,914	50,000–60,000
Italy	57,679,825	130,000	90,000–110,000	United Kingdom	59,778,002	90,000	90,000–120,000
Latvia	2,385,231	7,955	2,000–3,500				
Lithuania	3,610,535	N/A	3,000–4,000	Total	795,101,136	2,281,577–2,581,577	6,105,600–8,625,150

III. 2

Počet Rómov v jednotlivých krajinách.

Zdroje: Národné štatistické úrady krajín, z ktorých bolo čerpané: CIA The World Factbook (Washington, D.C.); Európska únia „Pravidelné správy krajín kandidujúcich o členstvo v Európskej únii“; správy jednotlivých vlád o eliminácii rasovej dis-

kriminácie, ktoré poskytujú Komisii OSN; správy jednotlivých členských krajín, ktoré poskytujú Komisii Rady Európy ohľadne Rámcového dohovoru; „N/A“ znamená, že oficiálne dáta neboli dostupné. Niektoré krajiny poskytli oficiálne odhady, vid' napríklad Fínsko, Nemecko, Grécko, Taliansko, Moldavsko, Holandsko, Poľsko,

Španielsko, Švédsko a Veľká Británia. Zdrojom pre stĺpec „Odhad“ sú odhady neziskových organizácií, použité v Liègeois a Gheorghe (1995).

* Sčítanie ľudu 2001 ** Sčítanie ľudu 1991

(Z Práva Rómov 1/2004, str. 9f)

MIGRÁCIA PROSTREDNÍCTVOM „NÁBORU“ CUDZINCŮV

Začiatkom šesťdesiatych rokov 20. storočia začali niektoré krajiny západnej Európy pokrývať nedostatok predovšetkým manuálne pracujúcich náborom robotníkov z cudzích krajín. Napríklad Rakúsko v roku 1964 otvorilo oficiálnu náborovú kanceláriu v Istambule, následkom čoho do západnej Európy pricestovalo stotisíc ľudí, ktorí boli ochotní pracovať ako nekvalifikovaná pracovná sila. [II. 4] Títo takzvaní „cudzinci“ alebo zahraniční robotníci, ktorí sú od roku 1968 v Nemecku

všeobecne nazývaní „Gastarbeiteri“ (robotník, imigrant, doslova „hostujúci robotník“), pochádzali zo Španielska, Grécka, Turecka a z Juhoslávie. Značné množstvo z nich boli Rómovia. Väčšina z nich pochádzala z bývalej Juhoslávie, ktorá, na rozdiel od ostatných krajín východného bloku, umožňovala svojim obyvateľom vycestovať. Od roku 1965 juhoslovanské úrady oficiálne povoľovali a kontrolovali pracovnú migráciu, o niekoľko rokov neskôr bolo možné vycestovať do západnej Európy na turistické víza. Juhoslovanskí Rómovia, zväčša z chudobnejších regiónov Srbska, Macedónska a Bosny a Hercegoviny,

emigrovali do západnej Európy, predovšetkým do Talianska, Rakúska, Nemecka, Francúzska a Holandska. Mnohí z nich sa zamestnali vo fabrikách alebo v stavebníctve, iní pracovali ako sezónni robotníci. Väčšina z nich mala trvalé zamestnanie už pri príchode, iní verili v šťastie pri hľadaní práce. Návštevy domovskej krajiny boli bežné a mnohí Rómovia použili peniaze, ktoré v cudzine zarobili, na stavbu domov v ich pôvodnej krajine. Aj keď táto cesta za prácou mala trvať iba niekoľko rokov, väzby s novou krajinou silneli, až sa nakoniec ich život celkom presunul do novej krajiny. [II. 5]

MANIPULOVANIE S RÓMSKYMÍ ŠTATISTIKAMI

Neexistencia spoľahlivých demografických a sociálnych štatistík týkajúcich sa Rómov sa stala všeobecne akceptovaným faktom. [...] Dôvod možno hľadať u rómskych a vládnych orgánov, pretože obe inštanície považujú zber údajov o Rómoch za nežiaduci. Rómovia nemajú dôvod dôverovať „gadžom“ (ne-Rómom, ktorí za nimi prichádzajú do get a so zošitmi a ceruzkami v rukách im kladú najrôznejšie otázky). Úrady a médiá sú v tom najlepšom prípade ambivalentné [...] V súčasnosti sa štatistiky narábajúce s údajmi o Rómoch stretávajú s celým radom právnych a politických problémov, ako sú zákony na ochranu osobných údajov, ústavné právo slobodne si vybrať svoju etnickú identitu a potreba etnicky podchytených a rozčlenených údajov ako podklad pre antidiskriminačné nariadenia. Je potrebné poznamenať, že v niektorých krajinách sa Rómovia k svojej etnickej identite nechcú priznať. Bulharsko je príkladom krajiny s vysokým počtom rómskej populácie, kde je rozdiel medzi údajmi zo sčítania ľudu a odhadmi pomerne malý: odhady hovoria iba približne o dvojnásobnom počte rómskej populácie v porovnaní s údajmi zo sčítania ľudu. [...] Na druhej strane, českí Rómovia sú štatistickou záhadou. Kým vládne aj nezávislé zdroje odhadujú, že v krajine žije približne štvrt' milióna Rómov, pri ostatnom sčítaní ľudu (2001) uviedlo rómsku národnosť iba 11 716 ľudí. [...].

III. 3 (Z Práva Rómov 1/2004, str. 8f.)

III. 4

Príchod imigrantských robotníkov do Viedne, apríl 1964.

(Z Gürses et al. 2004, str. 92)

Dragan, ktorý sa naučil tradičné remeslo výroby kotlov od svojho otca, nikdy nepomýšľal na to, že vo Viedni zostane: „V roku 1970, keď sa narodilo prvé dieťa, odišli Dragan a Mirza do Rakúska, aby zarobili viacej peňazí. Ich dcéra zostala v Srbsku so svojimi starými rodičmi. Ani pre druhé dieťa, ktoré sa narodilo v roku 1971, nebolo v malom robotníckom byte vo Viedni dosť miesta. Pár chcel zostať v

Rakúsku iba krátky čas, ale príležitosť zarobiť si viac peňazí bola taká lákavá, že Dragan a Mirza ešte stále (...) žijú v Rakúsku (...). Medzičasom si v Srbsku postavili dom, v ktorom nikto nebyva. Draganov otec zomrel a jeho matka a deti sa presťahovali do Viedne. Obe deti už majú svoje vlastné rodiny.”

III. 5 (Preložené z Heinschink/Hemetek 1994, str. 181f.)

ODCHOD NA ZÁPAD – PÁD ŽELEZNEJ OPONY

Počiatočná eufória po páde železnej opony v roku 1989 bola čoskoro preč. V rozpore s očakávanými novými vzťahmi východu a západu narastala na strane západoeurópskych krajín nevoľfa spôsobená záplavou takzvaných „ekonomických utečencov“. Politicky sa tento postoj v krajinách západnej Európy odrzrkadlil v postupnom sprísňovaní imigračných a azylových zákonov. Mnohí ľudia z bývalého komunistického bloku vkladali do lepšieho živobytia a stabilnej budúcnosti na západe veľa nádejí.

Politický zlom spôsobil ekonomické zmeny. Mnohí, predovšetkým robotníci v nerentabilných veľkých štátnych fabrikách, zostali nezamestnaní. Rómovia patrili medzi tých, ktorých táto prechodná fáza najviac ohrozila. Často boli zamestnaní ako nekvalifikovaní robotníci, takže so stratou práce prišli aj o nádej na zamestnanie v budúcnosti. Až dodnes sú Rómovia ovplyvnení vysokou, v niektorých regiónoch strednej a východnej Európy až 80 – 90 % mierou nezamestnanosti.

Politické zmeny v bývalom komunistickom bloku tiež viedli k zvýšenej zatrpknutosti a k rasovo

motivovaným útokom proti Rómom. Zlosť spôsobená ekonomickými ťažkosťami bola niektorými médiami a politikmi presmerovaná na „Cigánov“, ktorí boli ľahkým cieľom. Napríklad české noviny „Express“ vo svojom článku z 2. júla 1990 varovali čitateľov, že „pôrodnosť Cigánov môže spôsobiť katastrofu“, ktorá by viedla k tomu, že „v priebehu sto rokov môže byť krajina premenovaná na ‘Rómsku republiku’”. [II. 8]

Kým v bývalom Československu boli násilnosti proti Rómom spravidla dielom skinheadov, v Rumunsku sa Rómovia stali terčom násilia pripomínajúceho pogromy. 12. júna 1990

III. 6
Rómsky dom v Plăieșii de Sus krátko po vypuknutí násilia v júni 1991.
(Z Haller 1998, str. 38)

„Deviatego júna 1991 dedinčania z Plăieșii de Sus, v kraji Harghita, z mesta s 3200 obyvateľmi, z ktorých 200 je Rómom, vypálili 28 domov a zabili Róma. Udalosti, ktoré tomu predchádzali, začali 6. júna 1991, keď štyria Rómovia zbili Ignáca Daró, nočného strážcu, pretože zasiahol, keď videl, ako Rómovia bijú svojho koňa. Krátko po tomto incidente dav ako odplatu zbil dvoch nevinných Rómom. Jeden z nich, pán Ádám Kalányos, neskôr zomrel kvôli zraneniam, ktoré utrpel. Medzitým polícia zadržala štyroch Rómom. O dva dni neskôr sa pri osade, v ktorej sa nachádzajú domy rómskych rodín, objavila tabuľa s varovným textom, informujúca obyvateľov, že 9. júna, teda v nedeľu večer, budú ich domy vypálené. Rómovia informovali políciu aj samosprávu

obce, ale zbytočne. Nikto nešťastiu nezabránil. V nedeľu poobede Rómovia utiekli do stajne miestneho družstva. Organizovaná skupina dedinčanov potom prerezala elektrické vedenie vedúce do rómskej osady (aby sa zamedzilo skratu a tomu, že by následne celá dedina zostala bez elektriny), zhodili telefónny stĺp, ktorý spájal dedinu so susediacou dedinou Miercurea Ciuc a potom podpálili všetkých 28 rómskych domov. Nasledovali aj ďalšie pogromy, 13. augusta 1991, vo Vălenii Lăpușului, v kraji Maramureș, kde dedinčania vypálili osemnásť domov a 17. marca 1993 v Cărpiniș, v kraji Timiș, kde bolo zničených päť rómskych obydlí. V tom čase však už média o túto tému nejavili žiadny záujem.”
III. 7 (Z Haller 1998, str. 37)

boli Rómovia obeťami baníkov, ktorých do hlavného mesta povolal prezident Iliescu, aby ukončil protest proti politickej opozícii. Časť davu vošla do štvrte obývanej Rómami, ktorých zbili a zničili im majetok. Podobné udalosti sa udiali v niekoľkých rumunských mestách, kde etnickí Maďari a Rumuni hrubo napadli svojich rómskych susedov. V období medzi rokmi 1990 až 1995 prišlo k 30 takýmto násilnostiam, ktoré v niektorých prípadoch končili aj smrťou. [II. 6, 7]
Kombinácia násilia, diskriminácie a rasizmu, zlých ekonomických a sociálnych podmienok, úplná chudoba

a nedôvera v štátne inštitúcie privedla mnohých východoeurópskych Rómom k strachu o svoju existenciu a následné rozhodnutie emigrovať. [II. 9]
V nedávnej minulosti (od roku 1990) tvorili rumunskí Rómovia značnú časť migračnej vlny z východu na západ. Niektoré odhady hovoria o 70 000 rómskych utečencoch do roku 1992, a to iba v Nemecku. Nemecko, ako aj iné cieľové krajiny, bolo pre mnohých Rómom atraktívne aj preto, že tam už mali zázemie tvorené rodinou či priateľmi. Navyše emigrácia z Rumunska do Nemecka sa začala prostredníctvom špeciálnych nariadení o navrátení sa

“SPOLOČENSKY NEPRIJATEĽNÉ OBYVATEĽSTVO”

Prejav slovenského premiéra Vladimíra Mečiara zo 4. septembra 1993 na Spiši, v ktorom vyhlásil, že: „je nevyhnutné zredukovať zvýšenú reprodukciu spoločensky neprispôsobivej a mentálne zaostalej populácie tým, že im budú odobrané rodinné prídavky,“ viedol k nespokojnosti vyjadrenej na mnohých miestach v medzinárodnej tlači. Na základe oficiálneho prekladu, ktorý bol zverejnený neskôr, Mečiarov prejav znel nasledovne: „Oni [„Cigáni“] musia byť vnímaní ako problémová skupina, ktorá sa rozrastá ... to znamená, že ak si s nimi neporadíme teraz, oni si s nami poradia neskôr ... ďalší fakt, ktorý musíme zvážiť, je zvýšená miera reprodukcie spoločensky neprijateľnej populácie.”

III. 8
(Skrátene z Crowe 1995, str. 66)

Jeden rómsky intelektuál takto opísal spúšťač rómskej migrácie: „Riziko toho, že je človek Rómom v Rumunsku v roku 1990 presvedčilo všetkých tých, ktorým bola ponúknutá možnosť odísť do zahraničia. Možno v zahraničí nie je situácia o nič lepšia, ale aspoň má človek nádej, že jeho dôstojnosť je v jeho vlastných rukách.”

III. 9 (Z Crowe 1995, str. 147)

nemeckých osadníkov zo Sedmohradska a z Banátu. Iba v roku 1990 opustilo Rumunsko okolo 80 000 Sasov a Švábov. Ďalšou obľúbenou cieľovou krajinou bolo Francúzsko. Obe krajiny mali malý počet rómskych imigrantov z Rumunska už z osemdesiatych rokov 20. storočia, ktorí požiadali o azyl, ale ich postavenie zostávalo nejasné. Zdokumentovaný je aj príchod niekoľkých stoviek Rómom do francúzskych miest ako Rubaix, Toulouse alebo Nanterre začiatkom deväťdesiatych rokov 20. storočia, ale v mnohých prípadoch boli títo Rómovia vyhostení. Vzrastajúci počet rumunských Rómom v

III. 10
Prvá strana nemeckého časopisu „Der Spiegel“ z 3. septembra 1990. Text je nasledovný: „Asyl in Deutschland? Die Zigeuner“ („Azyl v Nemecku? Cigáni“).
(Z Der Spiegel 36/1990)

Časopis „Der Spiegel“ podáva správu o agresii nemeckého obyvateľstva v situácii, keď čelili „vlne imigrácii Cigánov“: „... v niektorých mestách, ako je Saarland Lebach, už narastá panika. V snahe ochrániť obyvateľov pred 1400 Rómami, ktorí žijú v tábore pre žiadateľov o azyl. V meste žije 22 000 ľudí a jeho starosta nechal obecný úrad a verejné kúpalisko zabarikádovať. V Bottrope sa prostredníctvom protestu miestni ľudia pokúsili vymôcť si zákaz postavenia stanovnej osady Cigánov. V Herforde obozretní oby-

západnej Európe rovnako ako všeobecná emigračná vlna z východu na západ mali za následok posilňovanie nepriechodnosti hraníc. Tento proces sa naplno prejavil vo vízovej politike a v stále tvrdších imigrantských a azylových zákonoch. Niektoré krajiny podpísali bilaterálne dohody, ktorými sa zaväzovali prijať späť emigrantov zo svojej krajiny. Tieto zákony boli viac alebo menej otvorene namierené proti „utečencom pred chudobou“ a za následok mali vyhostenie mnohých Rómov. V novembri 1992 nadobudla platnosť bilaterálna zmluva o vyhostení medzi Nemeckom a Rumunskom, ktorá

odobrovala vyhostenie Rómov, ak im bol udelený azyl. Tento príklad v roku 1994 nasledovalo aj Francúzsko. V Rakúsku boli víza pre rumunských turistov zavedené už v roku 1990. Aj tranzitné krajiny ako bývalé Československo a Maďarsko sprísnilo vízovú politiku. Navyše, podpísali s cieľovými krajinami vzájomné dohody, napríklad Česká republika s Nemeckom v roku 1994. Mnohí imigranti boli vyhostení a vrátení späť do svojej krajiny alebo do susediacej tranzitnej krajiny. V západnej Európe venovali médiá a politici téme emigrácie východoeurópskych

Rómov veľkú pozornosť. Mýtus kočujúcich, potulujúcich sa „Cigánov“ bez vlastného štátu sa stal vhodnou ilustráciou potrebnosti „zintenzívnenia diskusií o migrácii“. Niektoré nemecké médiá písali o Nemecku ako o krajine, ktorá je „zaplavená“ východoeurópskymi „Cigánmi“, ktorí boli zväčša hodení do jedného vreca „ekonomických utečencov“ a „tých, ktorí žiadajú o azyl kvôli svojej chudobe“. [II. 10, 11]
Na začiatku deväťdesiatych rokov 20. storočia podnikli radikálni pravicovní mladíci útoky na azylantov v mnohých nemeckých mestách. V Rostoku, Hagene,

MAĎARSKÉ POVSTANIE A PRAŽSKÁ JAR

Počas Maďarského povstania v roku 1956 opustilo Maďarsko 150 000 ľudí. Medzi nimi bolo mnoho Rómov, predovšetkým rodiny Lovariov, ktoré odchádzali hlavne do Rakúska. Rovnako tak aj príchod ruských tankov do bývalého Československa v roku 1968 (Pražská jar) spôsobil vlnu emigrácie, v rámci ktorej z Československa utieklo niekoľko stoviek Rómov, čiastočne cez Rakúsko, do Švédska.

III. 12

ZNEDAZDAJKY SA STALI CUDZICAMI ALEBO LUĎMI BEZ VLASTNÉHO ŠTÁTU

Po rozpade Československa v roku 1992 uviedla Česká republika do platnosti nový zákon o občianstve, na základe ktorého sa cez noc väčšina rómskej populácie, ktorá žila v Čechách, stala cudzincami alebo ľuďmi bez štátu. Podľa nového zákona sa o české občianstvo musel uchádzať každý, kto ho nezískal pred rokom 1945. Na druhej strane, na Slovensku si slovenské občianstvo mohol vybrať každý, kto mal predtým občianstvo československé. Takmer 95 % českých Rómov pochádzalo zo Slovenska a mnohí z nich, rovnako ako ich deti, sa už narodili v Čechách, nemohli splniť kritériá potrebné pre získanie českého občianstva, a tak sa cez noc stali cudzincami alebo ľuďmi bez štátu vo svojej vlastnej krajine.

III. 13

vatelia vyhlásili, že zostavia „milíciu“, ktorá bude kontrolovať Cigánov. A v Essene, kde v tej dobe hnev obyvateľstva kulminoval, sa podľa správ polície dokonca obyvateľia žijúci v susedstve utečeneckého tábora dohodli na svojej ochrane so zločineckými gangmi. Vraj chceli radikálnemu pravicovému krídlu skinheadov zaplatiť 5000 nemeckých mariek za útok proti nechceným susedom ...”

III. 11 (Preložené z Der Spiegel 36/1990, str. 35)

III. 14

V českom meste Ústí nad Labem nechal v októbri 1999 starosta vystavať 65 metrov dlhý a 1,8 metra vysoký múr medzi domami Rómov a ne-Rómov. Ako je na obrázku vidieť, ešte v tom istom mesiaci nechali na základe medzinárodných protestov múr zbúrať.

(Romano Centro 27/1999)

ÚMRTNOSŤ NOVORODENCOV A DETÍ V RUMUNSKU

(Počet úmrtí novorodencov a detí na 1000 živo narodených detí)

ETNICKÁ SKUPINA	ÚMRTNOSŤ DETÍ (od 0 do 1 roka)	ÚMRTNOSŤ DETÍ (od 1 do 4 rokov)	CELKOVÁ ÚMRTNOSŤ (od 0 do 4 rokov)
Rumuni	27.1	1.1	28.2
Maďari	19.8	0	19.8
Rómovia	72.8	7.2	80.0

III. 15

CHUDOBA A ETNICKÁ PRÍSLUŠNOSŤ

(v prípade Bulharska a Rumunska, 1997)

ETNICKÁ SKUPINA	SHARE of the respective ethnic group in total population (percent)	POVERTY RATE (percent of the respective ethnic group below poverty line)	POVERTY DEPTH (average shortfall below poverty line)
Bulhari	83.6	31.7	8.5
Bulharskí Turci	8.5	40	12.8
Rómovia	6.5	84.3	46.6
Ostatní	1.4	46.9	15
Bulhari celkovo	100	36	11.4
Rumuni	89.8	29.7	7.3
Maďari	6.8	28.4	6.7
Rómovia	2.3	78.8	33.2
Ostatní	1.1	32.6	8.0
Rumuni celkovo	100	30.8	7.9

III. 16

Lebachu, Bottrope, Herforde, Esene, Lipsku a iných miestach sa páchali násilnosti, niekedy dokonca plienenie. Rómovia boli medzi tými, ktorí boli napadnutí.

Do západnej Európy neutekali

iba rumunskí Rómovia. Po otvorení východu sa do migračného procesu zapojili Rómovia z celej strednej a východnej Európy. Rómovia z Bulharska, Česka, Slovenska, Maďarska alebo Poľska vkladali svoje nádeje do nového

začiatku na západe. Pre mnohých však cesta skončila v utečeneckých táboroch, niekedy ani nie v cieľových krajinách, ale v krajinách ako Poľsko, Maďarsko a Československo. [II. 13]

ŽIADOSTI O POLITICKÝ AZYL, MIGRÁCIA OD POLOVICE DEVÄĎESIATYCH ROKOV

Po sprísnení hraničných kontrol, stále prísnejších migračných obmedzení a zhusťujúcej sa sieti politických dohôd o vypovedaní medzi cieľovými krajinami a krajinami pôvodu, prvá silná vlna imigrácie z východnej Európy utíchla. Aj napriek tomu v polovici 90. rokov 20. storočia menšie skupiny Rómov z Bulharska, Česka, Poľska, Rumunska a Slovenska vzbudili veľký záujem médií a politikov v krajinách ako Belgicko, Fínsko, Francúzsko, Kanada, Nórsko, Švajčiarsko a Veľká Británia.

V skutočnosti tento záujem vz-

budili relatívne malé skupiny, nie viac ako niekoľko stoviek ľudí ročne. Mediálna pozornosť mala svoje korene v hlboko zakorenených predsudkoch proti „Cigánom“ ako aj vo fakte, že títo utečenci, na rozdiel od ostatných Rómov, necestovali sami, ale skôr v malých skupinách s rodinnými príslušníkmi.

Častokrát boli dôvodom úteku týchto ľudí násilnosti páchané skinheadmi, pocit nedostatočnej ochrany tvárou v tvár pravicovým útokom, diskriminácia, obťažovanie miestnymi úradmi a políciou, chudoba, nezamestnanosť a nedostatok vhodných možností na vzdelávanie. [II. 14-16]

Iba málokedy im bol udelený azyl na základe Ženevskej konvencie, pretože násilie a porušovanie ľudských práv,

diskriminácia a rasizmus neboli posúdené ako politické prenasledovanie. Práve naopak, krajiny ich pôvodu boli posudzované za „bezpečné rozvojové krajiny“. Navyše zodpovedné úrady tvrdili, že aj napriek masívnej diskriminácii neboli zdokumentované prípady prenasledovania Rómov štátom. [II. 19]

Väčšina cieľových krajín zareagovala zavedením vízových povinností. V roku 2001 Veľká Británia dokonca umiestnila na pražské letisko svoju stráž, ktorá mala zamedziť utečencom emigrovať. Na druhej strane fakt, že Francúzsko v roku 2001 udelilo maďarským Rómom politický azyl, vyvolalo zlé svetlo na maďarskú politiku voči menšinám.

ZARADENÍ MEDZI „INÍ“

V sčítaní ľudu v Bosne a Hercegovine v roku 1991 boli detailne zaregistrované iba štyri veľké národnostné skupiny – Bosniaci, Srbi, Chorváti a Juhoslavia. Rómovia v počte 8900 ľudí spadali pod kategóriu „Ostali“ (iní). Avšak odhaduje sa, že v Bosne a Hercegovine pred vojnou žilo približne 40 000 až 60 000 Rómov. Náhodou tieto údaje zo sčítania ľudu prebrali aj medzinárodné organizácie, čo viedlo k tomu, že osudu Rómov alebo možnosti ich návratu do vlasti, nebola venovaná žiadna pozornosť.

III. 17 (Viď. Európska komisia proti rasizmu a intolerancii 2004, Správa o Bosne a Hercegovine, str. 26f.)

„NAJHORŠIA JE SAMOTA/IZOLÁCIA“

Niekedy som deti zobral v koši so sebou na pole, kde som kopal a pracoval. A teraz sme všetko stratili. Museli sme o to žiadať a prosiť. A teraz musíme dokonca ísť do tretej krajiny, aby sme zachránili životy seba a svojim deťom. Muselo to zújsť až sem? To, že moje deti odišli do Ameriky, znášam veľmi ťažko. Najhoršie zo všetkého je to, že nemôžeme byť spolu. Moje deti, moje nevesty, moje vnúčatá, všetci sú preč. Kamkoľvek idem, stále iba plačem a plačem. Kedy sa vrátia, pravdepodobne nikdy, svoje deti už asi nikdy neuvidím. Keď musím požiadať o emigráciu a oni mi povedia, že nemôžem ísť, poviem im: Radšej ma zabite, len mi nehovorte, že nemôžem ísť ...”

Pani Mehic, 55, z Bjeljina, Bosna a Hercegovina, utečienka v Berlíne.

III. 18 (Preložené z Mihok 2001, str. 133)

III. 15

Deti narodené v Rumunsku v období medzi júlom 1994 a júnom 1999. (z United Nations Development Program (1999)

Reproductive Health Survey: Romania, draft)

III. 16

Chudoba a etnická príslušnosť, prípad Bulharska a Rumunska, 1997. (vychádzajúc z rovnakého zdroja ako v prípade

Ilustrácie 15)

V roku 1997 spôsobil televízny program o úspešnej emigrácii rómskej rodiny do Kanady hromadnú emigráciu českých Rómov, ktorí chceli nasledovať tento príklad. Niektorí českí starostovia v tom videli príležitosť zbaviť sa rómskych občanov a Rómom ochotným emigrovať rozdávali jednosmerné letenky zdarma.

III. 19

ÚTEK PRED VOJNOU V BÝVALEJ JUHOSLÁVII

Oficiálne odhady hovoria, že do polovice 90. rokov 20. storočia utieklo pred vojnou v bývalej Juhoslávii pol milióna ľudí. Aj keď percento Rómov medzi týmito ľuďmi nie je známe, je veľmi pravdepodobné, že bolo pomerne vysoké. Od roku 1991 do roku 1995 utieklo pred vojnou z Bosny a Hercegoviny desaťtisíc Rómov. Títo ľudia žiadali o politický azyl v Rakúsku, Taliansku, Švédsku, Veľkej Británii, Nemecku a Švajčiarsku. [II. 17]

Mnohí utiekli preto, že sa obávali stretu dvoch bojujúcich etnických skupín alebo preto, že žili v oblastiach, o ktoré sa bojovalo. Rómov odmietali obe bojujúce strany. Navyše, niektorí bosnianski Rómovia boli moslimovia, a tak boli v ešte väčšom ohrození. Napríklad členovia relatívne veľkej rómskej populácii v Bijeljine (Bosna a Hercegovina), takmer 8000 ľudí, boli takmer všetci vyhostení. V mnohých prípadoch utiekla celá komunita naraz. Jednotlivé rodiny odchádzali do

krajín, v ktorých už mali rodiny alebo priateľov. V Nemecku boli „tolerovaní“ a ich právne postavenie obmedzené na viac nešpecifikovaný čas.

Až doteraz bol návrat menších do Bosny a Hercegoviny náročný, ak nie úplne nemožný, a to predovšetkým kvôli nevyriešeným majetkovým záležitostiam a právnym zárukám. Aj napriek tomu Nemecko podniklo koncom 90. rokov právne kroky, aby prinútilo utečencov vrátiť sa do Bosny a Hercegoviny z vlastnej vôle. Utečenci boli bez ich súhlasu vyhostení do Bosny, teda do krajiny, ktorá bola po vojne koncipovaná na etnickom základe a kde Rómovia nemali miesto. [II. 18]

Konflikt v Kosove rozpútal ďalšiu vlnu emigrácie. Potom, ako sa v lete 1998 konflikt vyostřil, boli vyhostené stotisíce kosovských Albáncov a Rómov. Návrat Albáncov v júni 1999 spôsobil ďalšiu migráciu Rómov. Keď do krajiny prišli jednotky NATO, veľká časť albánskej populácie a albánski extrémisti obrátili svoju zlosť proti Rómom, Egypťanom a Aškalije, dokonca aj keď utiekli spolu s Albáncami. Tieto „etnické čistky“ sa diali pred očami

medzinárodnej verejnosti. Až 14 000 z 19 000 rómskych domov a 75 usadlostí v Kosove bolo úplne zničených. Až 80 % z odhadovaných 150 000 Rómov, „Egypťanov“ a „Aškalije“ museli z Kosova utiecť. Väčšina utiekla do susedných krajín a regiónov bývalej Juhoslávie, predovšetkým do Srbska a Čiernej Hory aj do Macedónska, ďalších krajín západnej Európy a Spojených štátov amerických. Väčšinou boli umiestnení v utečeneckých táborech v tretích krajinách, a tak ich v Srbsku a Kosove považovali za „vnútorne premiestnených ľudí“.

Až do dnešného dňa je pre mnohých utečencov návrat nemožný, pretože v domácej krajine vládnu životu nebezpečné podmienky. Symbolom devastujúcich následkov konfliktu, ktorý zanechal na predvojnovú komunitu Rómov v Kosove, je rómska „Mahalla“ (štvrt prevažne obývaná Rómami) v Mitrovici s predvojnovou populáciou približne 8000 Rómov, kde do dnešnej doby nebol opravený ani jeden vojnou zničený dom.

“TE PUČLAN MAN, SO SIUM ME ...” –
“AK SA MA SPÝTAŠ, KTO SOM ...”

“Te pučlan man, so sium me vi sar dikav man, ka vakerav sar Rom”: „Ak sa ma spýtaš, kto som a čo cítim, povieť ti, že som Róm. Niekedy by som bol rád, keby som mal svoju krajinu, pretože ja nepatrím nikam. Keď máme veľké rómske stret-

nutia, hovoria: Ty si Nemeč. A je to pravda. Nevieť, čo mám robiť so svojimi tradíciami. Som moderný muž, ale v mojich žilách koluje rómska krv. Som hrdý na to, že som Róm.”

Demir R. narodený 1981 mal 13 mesiacov, keď jeho rodina odišla z Kosova a prišla do Freiburgu v Nemecku.

III. 20 (Preložené z Birgin/Wieczorek 2005, str. 36)

BYŤ EMIGRANTOM V CUDZEJ KRAJINE

V nových, hosťujúcich krajinách musí väčšina migrantov začať úplne od začiatku. Musia sa prispôbiť úplne novým podmienkam, jazyku a kultúre. Povolenia na pobyt pre Rómov sa v krajinách západnej Európy líšia. Mnohí Rómovia, ktorí do západnej Európy prišli v 60. rokoch ako robotníci, už majú povolenie na trvalý pobyt alebo občianstvo, ich deti sa už narodili v nových krajinách. Iní si zvolili pracovné povolenia a povolenia na trvalý pobyt, pričom si ponechali svoje pôvodné občianstvo a prechováajú k svojej vlasti silnú náklonnosť, pričom ich deti vyrastajú s dvoma kultúrami. V domácom prostredí rozprávajú rómčinou a učia sa svojej tradičnej kultúre, v školách rozprávajú jazykom hosťujúcej krajiny. Konflikt dvoch rozdielnych hodnoto-

vých štruktúr a kultúr, voľnejšie vzťahy s rodinou prerušené migráciou a rozdrobené rodinné štruktúry vedú k rozkladu starých tradícií a hodnôt. To isté sa dá povedať o rómskom jazyku, ktorým sa už hovorí iba v rodinnom kruhu a jeho vyučovanie nie je podporované externými vzdelávacími štruktúrami, a tak tento jazyk predkov podlieha silnému tlaku asimilácie. [II. 20]

Situácia je ešte zložitejšia pre tých, ktorí nemajú povolenie na trvalý pobyt, ako aj pre tých, ktorí začiatkom 90. rokov žiadali o politický azyl. Neustále sa sprísňujúce podmienky udeľovania azylu a dočasných alebo obmedzených povolení na trvalý pobyt spôsobujú neistotu a strach z vyhodenia do krajiny pôvodu. Toto sa týka predovšetkým rómskych utečencov z Bosny a Hercegoviny, z Macedónska alebo Kosova. Keďže sú umiestnení v utečeneckých táboroch alebo iných dočasných zariadeniach, majú iba limitovanú možnosť, ak vôbec

nejakú, pracovať a začať v krajine nový život.

Rómovia z východoeurópskych krajín, ktorí od polovice 90. rokov žiadali o politický azyl v rámci menších migračných procesov, boli úspešní iba zriedkakedy. Väčšinou boli donútení novú krajinu opustiť.

Vzrastajúca medzinárodná pozornosť zameraná na tzv. „rómsku otázku“ vytvára na mnohé východoeurópske, ale aj západoeurópske krajiny tlak, aby zväzili svoj postoj k menšinám. To malo za následok uznanie Rómov za etnickú menšinu a s tým súvisiacich menšinových práv, čo prinieslo svoje ovocie predovšetkým na poli vzdelávania, jazyka a kultúry. Menšinové práva sú však často priznávané iba už dlhšie usadeným rómskym skupinám, aj keď novo prisťahovaným Rómom bolo udelené občianstvo.

Bibliografia

Birgin, Ursula / Wieczorek, Monika (2005) *Vakeres Romanes? E Romane therne chave vakeren taro plo jivdipa. Sprichst Du Romanes? Roma-Jugendliche erzählen ihr Leben.* Freiburg: IbiS | **Crowe, David M. (1995)** *A History of the Gypsies of Eastern Europe and Russia.* London / New York: I. B. Tauris Publishers | **Gürses, H. / Kokoj, C. / Mattl, S. (eds.) (2004)** *Gastarbajteri. 40 Jahre Arbeitsmigration.* Wien: Mandelbaum Verlag | **Haller, István (1998)** *Lynching is not a crime: mob violence against Roma in post-Ceausescu Romania.* In: *Roma Rights, Quarterly Journal of the European Roma Rights Centre.* Spring 1998, pp. 35-42 | **Heinschink, Mozes F. / Hemetek Ursula (eds.) (1994)** *Roma: das unbekannte Volk. Schicksal und Kultur.* Wien: Böhlau Verlag | **Mihok, Brigitte (2001)** *Zurück nach Nirgendwo. Bosnische Roma-Flüchtlinge in Berlin.* Berlin: Metropol-Verlag | **Ringold D. / Orentstein M. / Wilkens E. (2005)** *Roma in an Expanding Europe. Breaking the Poverty Cycle (A World Bank Study).* Washington D.C.: The World Bank | **Roma Rights, Quarterly Journal of the European Roma Rights Center, 1/2004.** Budapest (see <http://www.errc.org>) | **United Nations High Commissioner for Refugees (2000)** *Roma Asylum-Seekers, Refugees and Internally Displaced.* Geneva: UNHCR